

Đầu năm, nhớ thầy, nhớ bạn

Đình Trọng Hiếu, JJR 1956

Tôi có cái điểm phúc lớn được làm học trò của nhiều vị thầy mà ngoài cái giỏi về chuyên môn và tầm tiếng, lại chung một mẫu số : thích vẽ và vẽ giỏi. Đương nhiên, vị thầy để lại cho tôi nhiều đam mê và kiến thức hội họa không là ai khác hơn họa sư Nam Sơn, người không những năm năm liền dạy chúng tôi vẽ ở Lycée Albert Sarraut, từ 1949 đến 1954, mà còn là người không xa lạ gì với gia đình chúng tôi, vì chính cụ đã minh họa cuốn sách tự sự của người bác Nguyễn Văn Nho (miền Nam gọi là « dượng »), *Souvenirs d'un étudiant* (Hồi ký của một sinh viên, 1920). Nhưng nhiều vị thầy khác mà ngành nghề không chút gì liên can đến hội họa cũng vẽ rất giỏi : giáo sư André Leroi-Gourhan, nhà dân tộc học và khảo cổ học (Collège de France), hai tay hai cục phấn, vẽ lên bảng hai con voi mamút đang châu đầu vào nhau, minh họa trong nhiều sách đều tự tay vẽ lấy ; giáo sư nhân chủng học Georges Olivier tay phải vẽ hình trên bảng, đồng thời tay trái ghi chú thích ; giáo sư Jacques Barrau, kỹ sư canh nông xuất thân và vị thầy ngành Dân tộc thực vật học ở Muséum National d'Histoire Naturelle, cũng thế, tự tay minh họa lấy sách của mình. Còn người bạn cố tri, nhà dân tộc học Jacques Dournes, 25 năm sống với người Gia-rai ở Tây Nguyên, cũng vẽ rất giỏi, không những vẽ côn trùng, muông thú, mà còn sáng tác cả tranh sơn dầu, tôi còn giữ bốn bức. Cho nên, nếu trên tường nhà treo mấy chục bức tranh, nhiều bức chính tay họa sĩ Bùi Xuân Phái đề tặng, tôi nghĩ điều này cũng là tự nhiên, cũng là cái « duyên » giữa họa sĩ với người yêu tranh, yêu hội họa.

Viết như thế, không có nghĩa là khoe thắm : Nè, tranh tôi vẽ cũng đẹp lắm. Không phải thế, nhưng cũng là một đam mê, đeo đuổi suốt đời, dù không phải là nghề nghiệp câu cơm, từ lúc còn mài đống quần trên ghế nhà trường, cho đến nay đã ngót 83 tuổi. Không phải là nghề nghiệp, nhưng cũng rất gần, vì tôi thích vẽ cỏ cây, đôi khi phảng phất cái chất tự nhiên của « thực vật học », « khoáng vật học »...

Một cọng thảo, hai viên đá (chẳng có gì là quý), vỏ ốc trôi giạt trên bờ biển, những thứ mà thoát nhìn chẳng thấy gì là đẹp, là đáng chú ý. Ai bảo vậy nhỉ ? Khi tôi vẽ mấy cọng hoa thuộc họ Đậu, tự dung buột miệng : « Vàng bạc của vua Salomon, đã chắc gì lộng lẫy hơn ? ». Cái đẹp là tùy mắt ta, tùy tay ta nâng lên, cái đẹp trân trọng những gì tầm thường, không đẹp vì là châu báu, mà đẹp vì đượm thứ mộc mạc của thiên nhiên pha trộn với cái tinh vi của Tạo hóa. Muôn loài đều đẹp, mỗi thứ một vẻ riêng, không thứ nào « hơn » thứ nào, không thứ nào đáng « chê », cái đẹp của thiên nhiên truyền sang cả tranh vẽ của người thợ hèn này. Đó chỉ là bài ca tri ân Tạo vật.

Tôi vẽ cả đen trắng lẫn màu, để thấy rằng không phải có màu mới đẹp, nhưng mà màu cũng có công dụng của nó, nhìn màu thấy ngay chủng loại, cành non, lá già, sắc úa ; trên bông mã đề thấy ngay hạt chín, hạt non. Màu sắc giúp thêm độ chính xác. Màu sắc mô tả cái bao la của thiên nhiên, vì thế tôi cũng thích những bãi biển lộng gió, những áng mây cuộn cuộn, những triền đồi loáng thoáng mưa...

Những cái xa xăm ấy, có thể mang đến rất gần, như những trái lành đặt trong lòng chiếc đĩa, như cảnh khô rơi dưới gót chân, như hoa nở trong vườn : Tự nhiên sống đôi với Sắp xếp.

Nghệ thuật là tạo dựng lại, chứ không phải là đi chép lại thiên nhiên. Vậy thì tại sao, cũng có khi chỉ ghi lại thiên nhiên, mà vẽ đẹp cũng có thể tồn tại ? Ấy là vì thoát đầu ta tưởng chỉ là thứ chép nhặt, nhưng nhà nghệ sĩ đã kiếm ra góc độ hứng khởi, đã nhấn mạnh vào một nét đặc thù, chứ không chỉ làm một bản sao thuần túy.

Trong đời mỗi chúng ta đã nâng niu hàng chục bình hồng, đã chăm sóc cho hàng trăm chậu hoa. Thiên nhiên có vẻ đẹp của thiên nhiên, nhưng nếu được bàn tay con người góp vào, thì sẽ tăng gấp bội. Bàn tay con người, đôi khi chỉ là bàn tay vũ phu, thích bóp nát, phá vỡ, với bàn tay ấy thì ta sẽ biến thiên nhiên thành đồ vật. Với bàn tay trân trọng, nâng niu, với con mắt đón nhận, tìm kiếm, con người, dù có cúi xuống ngắt đi một nụ hoa, cũng sẽ khiến cho cái đẹp tồn tại.

Đầu năm mới 2019, mong rằng với vài cọng hoa, với mấy nét màu, quý bạn sẽ còn vươn tới nhiều chân trời đẹp, mỗi bước đi làm tươi rực cỏ hoa.

